

**Solbacka Trädgård, Tälje 3:186 m fl, Norrtälje stad,
Stockholms län, Uppland**

Arkeologisk utredning, etapp 1 och 2

Av Emma Sjöling

med bidrag av Ann Lindkvist

SAU Rapport 2008:11

SOCIETAS
ARCHAEOLOGICA

UPSALIENSIS

Innehållsförteckning

Inledning	I
Syfte, metod och genomförande	2
Topografi	2
Fornlämningsmiljö och tidigare undersökningar	3
Historisk bebyggelse och historiska kartor	5
Undersökningsresultat och dokumentation	6
Slutsatser och åtgärdsförslag	7
Sammanfattning	8
Referenser	8
Tekniska och administrativa uppgifter	9
Bilaga	10
Bilaga I. Schakttabell	

Figur 1. Utdrag ur Gröna kartan med utredningsområdet markerat. Digital bearbetning: Emma Sjöling. Skala 1: 50000. Allmänt kartmaterial © Lantmäteriverket Gävle 2007. Medgivande MS2007/04080.

Inledning

En arkeologisk utredning, etapp 1 och 2, har utförts i Solbacka Trädgård. Området ligger i Norrtälje kommun, drygt 2 km nordöst om Norrtälje centrum (fig. 1). Marken kommer att exploateras med anledning av ett planerat bygge av kedjehus. Utredningen har utförts av SAU (Societas Archaeologica Upsaliensis) på uppdrag av Bosmycket AB under april 2008 (beslut av Länsstyrelsen i Stockholms län enligt KML 2:11, dnr 431-07-112615, 2008-02-20). Ansvarig för projektets genomförande har varit Emma Sjöling. Analysen och bearbetningen av det historiska kartmaterialet har utförts av Ann Lindkvist.

Syfte, metod och genomförande

Syftet med utredningen var att fastställa förekomst av eventuella ej registrerade fornlämningar inom utredningsområdet.

Utredningen har bestått av fältinventering, sökschaktning, genomgång av olika arkiv (FMIS, ATA), sökning efter relevant litteratur och studier av historiska kartor. Söschakten har markerats på en grundkarta tillhandahållen av Norrtälje kommun (fig.5).

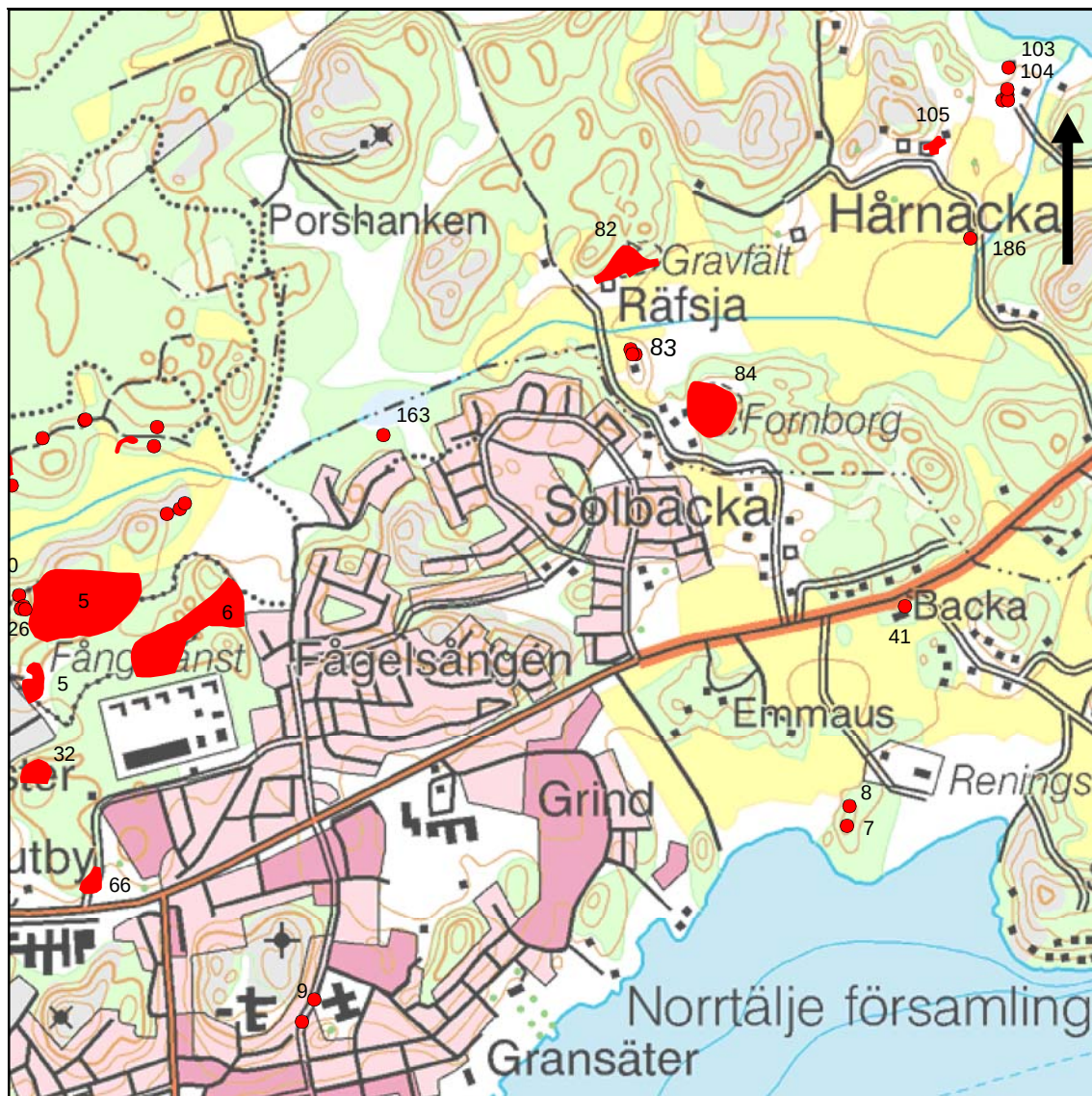
Området inventerades först. Därefter genomfördes sökschaktning med hjälp av en traktorgrävare på de mest intressanta ytorna. Eftersom den södra halvan av området ligger ca 5 m.ö.h. och har därmed legat under vattennivån för förhistoriska lämningar (med undantag av marina lämningar såsom hamnlägen m.m.), kunde detta område utelämnas. Söschaktning genomfördes därför enbart i den norra delen av området (inom fastighet 3:191). Sammanlagt grävdes 4 långschakt i nord-sydlig riktning inom detta område. Skopans bredd var ca 1,30 m. Schaktdjupet var mellan 0,3-0,6 m och schaktens längd varierade mellan 18 och 68 m (bil.1). Schakten mättes in med GPS. Efter avslutad söschaktning fylldes schakten igen. Resultatet av utredningen redovisas nedan i text, på kartor och i tabellform.

Topografi

Solbacka Trädgård är belägen i nordvästra utkanten av Norrtälje på Norrtäljevikens norra strand. Topografin är varierande med skogsklädda höjder och öppna dalgångar. Utredningsområdets storlek uppgår till ca 5 hektar varav den södra delen utgörs av gammal odlingsmark (Tälje 3:186). I den norra delen (Tälje 3:191) finns dels ett bostadshus med tillhörande uthus och dels en övergiven handelsträdgård med gamla växthus och uthus. Handelsträdgården är omgiven av ängsmark.

Cirka hälften av området d.v.s. den norra delen, ligger mellan 5-15 m.ö.h. Bostadshuset, som ligger på en höjd ca 15-20 m.ö.h., kommer inte att beröras enligt planförslaget.

Fornlämningsmiljö och tidigare undersökningar

Figur 2. Utdrag ur Gröna kartan. Fornlämningar kring utredningsområdet. Digital bearbetning: Emma Sjöling. Skala 1:20000. Allmänt kartmaterial © Lantmäteriverket Gävle 2007. Medgivande MS2007/04080.

Inom utredningsområdet finns inga sedan tidigare kända fornlämningar. Fornlämningarna omedelbart intill UO är relativt begränsade i den övrigt fornlämningstäta Norrtäljetrakten (Floderus 1946, Eriksson 1995, Olausson 1997). Inga arkeologiska utredningar har tidigare genomförts i närområdet och från Solbacka finns inga registrerade lösfynd. Fornlämningarna i närområdet redovisas dels på en karta (fig.2) och dels i tabellform (fig.3).

Strax norr om Solbacka ligger Råfsja i Estuna socken. Här finns ett antal fornlämningar: ett större gravfält med ett 40-tal stensättningar och högar (RAÄ 82), en gravgrupp (RAÄ 83) samt en fornborg (RAÄ 84). Fornborgen ligger uppe på en höjd ca 200 m från utredningsområdet.

En kilometer nordöst om UO ligger Hårnacka med ett mindre gravfält med högar och stensättningar (RAÄ 105) samt ytterligare 2 högar (RAÄ 104). Ett runstensfragment har

påträffats i trakten (RAÄ 103), men vid senare tillfälle ej återfunnits. Vid Hårnacka genomfördes även en arkeologisk efterundersökning av en skattfyndplats 1984/1985 (Broberg 1986). Där påträffades en myntskatt från vikingatiden med ett 60-tal mynt. Vid undersökningen framkom även ett stycke bitsilver med granulering.

Ytterligare någon kilometer österut, mot gränsen till Roslags-Bro socken, finns en runsten (RAÄ 101) som nämns i Upplands runinskrifter (nr 579) samt ett röse och en stensättning (RAÄ 102). En stensättning (RAÄ 8) ligger strax söder om UO, vid reningsverket intill Norrtäljeviken.

Områden med röjningsrösen finns i skogen intill Östra Knutby (RAÄ 5, 6 och 66) (Olausson 1997). Här finns även en gravgrupp (RAÄ 26) och en fornborg (RAÄ 32).

Sammantaget tyder fornlämningsmiljön kring Solbacka Trädgård på yngre järnålder.

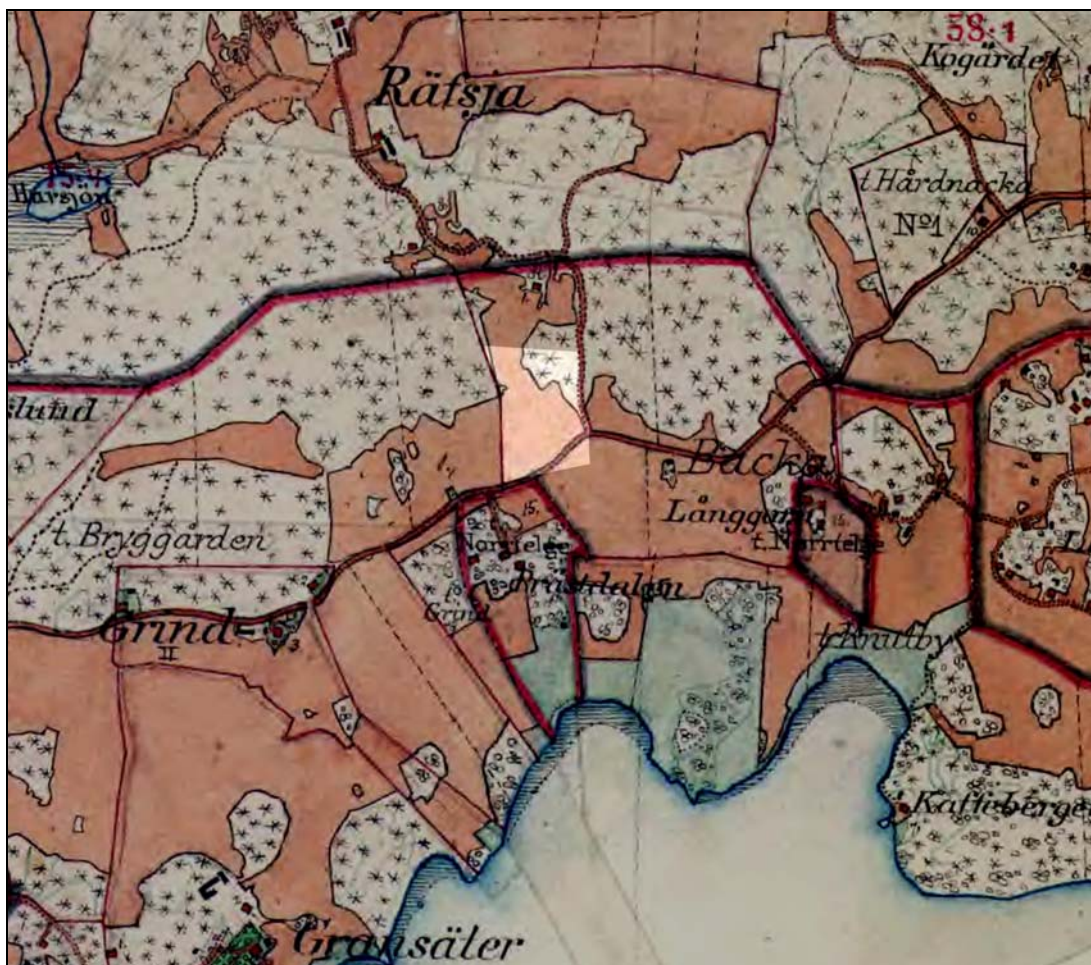
RAÄ	Socken/ stad	Antikvarisk bedömning	Anmärkning
5	Norrtälje	Fast fornlämning	Röjningsrösen
6	Norrtälje	Övrig kulturhistorisk lämning	Röjningsrösen
7	Norrtälje	Övrig kulturhistorisk lämning	Stensättningsliknande bildning
8	Norrtälje	Fast fornlämning	Stensättning
9	Norrtälje	Fast fornlämning	Milsten
26	Norrtälje	Fast fornlämning	1 röse, 3 stensättningar
32	Norrtälje	Fast fornlämning	Fornborg
41	Norrtälje	Fast fornlämning	Milsten
66	Norrtälje	Övrig kulturhistorisk lämning	Röjningsrösen
82	Estuna	Fast fornlämning	Gravfält: 9 högar, 31 stensättningar
83	Estuna	Fast fornlämning	1 hög, 2 stensättningar
84	Estuna	Fast fornlämning	Fornborg
101	Estuna	Fast fornlämning	Runsten
102	Estuna	Fast fornlämning	1 röse, 1 stensättning
103	Estuna	Övrig kulturhistorisk lämning	1 runristning (runstensfragment, ej återfunnet)
104	Estuna	Fast fornlämning	2 högar
105	Estuna	Fast fornlämning	Gravfält: 2 högar, 6 stensättningar (delvis förstörda och borttagna)
150	Estuna	Fast fornlämning	Röse
151	Estuna	Fast fornlämning; övrig kulturhistorisk lämning	3 stensättningar
163	Estuna	Övrig kulturhistorisk lämning: fyndplats	Stockeka
186	Estuna	Övrig kulturhistorisk lämning: fyndplats	Metallföremål

Figur 3. Sammanställning av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar kring utredningsområdet.

Historisk bebyggelse och historiska kartor

Ann Lindkvist

Undersökningsområdet har hört till Bryggården vilken haft sin bytomt i den norra kanten av Norrtälje. Bryggårdens ägor har sträckt sig i en båge mot NNÖ och NÖ. Från lantmäterikartan från 1753 framgår att UO ingår i ett stort område som varit utmark (Akt: A69-1:5). Precis SV om ytan finns en liten vret som hör till Grind. På Storskifteskartan från 1803 finns vid vreten ett torp eller en backstuga som ligger under Grind (Akt: A30-9:1). Dessutom finns där två beteshagar, varav den östligaste motsvarar nästan hela UO. På Lagaskifteskartan från 1869 finns just nämnda torp kvar (Akt: 01-NOÄ-50). Området är mycket förändrat genom att stora ytor har tagits upp som åker. Åkermarkens utbredning motsvarar den som syns på Häradskartan från 1901-1906 (Akt: J112-85-12) (fig. 4). Detta innebär att UO sedan 1800-talet till största delen utgjorts av åkermark och en udde med impedimentsmark har funnits i den N kanten. Den väg som utgör den södra begränsningen av UO finns med redan på den äldsta kartan från 1753 men den har under 1900-talet rätats ut något. Vägen i den Ö kanten av UO finns med på kartorna från 1869. Vid laga skiftet flyttas de gårdar som ingår i Bryggården ut från den ursprungliga bytomten och en av gårdarna förläggs till en udde i åkern strax N om UO. Denna gård styckas 1904 av under namnet Backa.

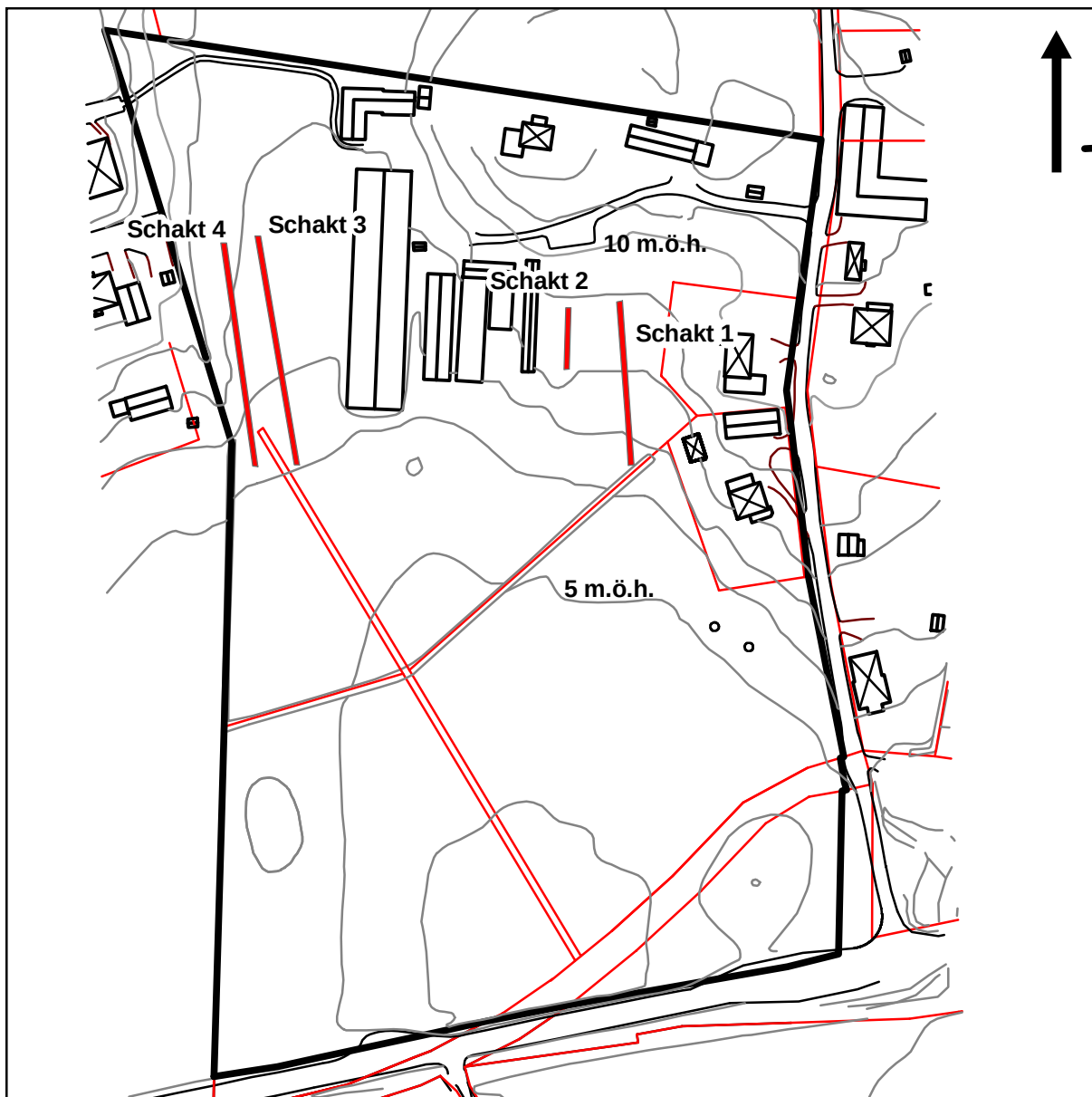
Figur4. Utsnitt ur Häradsekonomska kartan över Norrtälje (Aktnr: J112-85-12). Utredningsområdet är markerat med en ljusare nyans. Copyright Lantmäteriet 2003-10-20. Ur Häradsekonomska kartan på dvd.

Undersökningsresultat och dokumentation

Inga anläggningar, kulturlager eller fynd påträffades vid inventeringen eller schaktningen. Öster om växthusen, där två schakt togs upp (schakt 1 och 2), framkom ett lager med recent fyllning under matjorden. Lagret innehöll fynd som porslin, tegel och järnskrot. Under detta lager framkom inga äldre kulturpåverkade lager, anläggningar eller fynd. Marken under matjorden och det sentida lagret utgjordes av siltig sand i söder och siltig lera i norr.

Väster om växthusen drogs ytterligare två schakt (schakt 3 och 4). De var ca 70 meter långa. Här påträffades ett lager med recent fyllning direkt under grässvålen. Lagret innehöll allt från gamla balsnören, sticklingskrukor i grön plast till porslin och tegel. Vid något tillfälle på senare tid har man skalat av matjorden, fyllt på med avfallslager och låtit ytan växa igen. På vissa ställen under fyllnadsmassan fanns ett tunt lager matjord kvar. Under detta vidtog ett underlag bestående av antingen siltig sand, morängrus eller lera.

Schakten redovisas dels på karta (fig.5) och med fullständiga beskrivningar i tabellform (bil.1).

Figur 5. Bakgrundskarta med utredningsområdet, schakt samt höjdkurvor.
Digital bearbetning: Emma Sjöling. Skala 1:2000. Tillstånd: Bygg och miljökontoret, Norrtälje kommun.

Slutsatser och åtgärdsförslag

Vid fältinventeringen och sökschaktningen framkom inga fornlämningar eller fynd. Därmed föreslås att inga vidare antikvariska åtgärder inom utredningsområdet. Beslut om vidare antikvariska åtgärder fattas av länsstyrelsen i Stockholm.

Sammanfattning

Under april 2008 utförde SAU en arkeologisk utredning, steg 1 och steg 2, i Solbacka Trädgård, Tälje 3:186 m fl tillhörande Norrtälje stad. Utredningen gjordes med anledning av att Bosmycket AB, som var uppdragsgivare, planerar att bebygga området med kedjehus. Utredningen innefattade en genomgång av historiska kartor och dokumentation i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) och FMIS, en fältinventering samt sökschaktning. Inga fornlämningar påträffades i utredningsområdet.

Referenser

Litteratur

Broberg, A. 1986. Efterundersökning av skattfyndplats vid Hårnacka, Estuna socken, Uppland. Delrapport 1. *Riksantikvarieämbetet. Rapport i ATA, dnr 2642/84.*

Eriksson, T. 1995. Hus och gropar i Görå. Arkeologisk undersökning. Uppland, Frötuna socken, RAÄ 23. *Riksantikvarieämbetet UV Stockholm, rapport 1995:29.* Stockholm.

Floderus, E. 1946. Norrtäljetraktens förhistoria. *Antikvariska studier II. Norrtäljetrakten under forntiden.* (KVHAA handlingar, del 62.) Stockholm.

Olausson, M. 1997. Förbifart Norrtälje för väg 76. Arkeologisk utredning. Uppland, Norrtälje stad och Estuna socken. *Riksantikvarieämbetet UV Stockholm, rapport 1997:31.* Stockholm.

Kartor

Lantmäterikartor

Aktbeteckning/ inventariernr.	By/blad	Typ	Verkställd/ fastställd år	Arkiv
A69-1:5	Bryggården	Redovisning	1753	Lantmäteristyrelsen
A30-9:1	Bryggården	Storskifte	1803	Lantmäteristyrelsen
01-NOÄ-50	Bryggården	Laga skifte	1869	Lantmäterimyndigheterna
J112-85-12	Norrtälje	Häradsekonomiska kartan	1901-06	Rikets allmänna kartverk

Arkiv och databaser

Antikvarisk-Topografiska Arkivet (ATA), Riksantikvarieämbetet, Stockholm

FMIS, Fornminnesinformation, Riksantikvarieämbetet (<http://www.fmis.raa.se/fmis/>)

Lantmäteriverket, Gävle

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Länsstyrelsens dnr:</i>	431-07-112615
<i>Datum för tillstånd:</i>	2008-02-20
<i>SAU:s projektnr:</i>	1082
<i>Län, Landskap, kommun och socken:</i>	Stockholms län, Uppland, Norrtälje kommun, Norrtälje stad
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Tälje 3:186 m fl
<i>Kostnadsansvarig:</i>	Norrtälje kommun
<i>Utförande i fält:</i>	April 2008
<i>Personal:</i>	Emma Sjöling (projektledare)
<i>Undersökt yta</i>	5 hektar
<i>Koordinater, SV hörnet:</i>	X 6631567, Y 1664516
<i>Koordinatsystem:</i>	RT90 2,5 gon V
<i>Höjdsystem:</i>	Rikets (RH1900)
<i>Inmätningssystem:</i>	GPS och manuell inprickning
<i>Arkivhandlingar:</i>	Dokumentationsmaterial förvaras på Antikvariskt-Topografiska Arkivet (ATA) i Stockholm
<i>Digitala planer:</i>	Emma Sjöling, Kristina Martinelle
<i>Historiskt kartöverlägg:</i>	Ann Lindkvist
<i>Faktaundersökning:</i>	Jonas Wikborg
<i>Redaktionell bearbetning:</i>	Emma Sjöling

Bilaga I.

Schakttabell

Alla mått i meter.

Schakt nr	Längd	Bredd	Djup	Area m ²	Beskrivning	Anläggningar	Fynd
1	49	1,30	0,40-0,60	63,7	Matjordslager ca 0,2-0,35 m djupt (0,35 m djupt i södra änden) bestående av brungrå lera. Direkt under matjorden framkom ett sentida kulturpåverkat lager, ca 0,1 m djupt, med porslin, tegel, järnskrot. Underlag av brungul sand i södra änden och brungul siltig lera i resten av schaktet. Ett dräneringsdike påträffades i den södra delen.	-	-
2	18	1,30	0,40	23,4	Matjordslager ca 0,2 m djupt bestående av brungrå lera. Direkt under matjorden framkom ett sentida kulturpåverkat lager, ca 0,1m djupt, med porslin, tegel, järnskrot. Underlag av brungul siltig lera.	-	-
3	68	1,30	0,30-0,40	88,4	Fyllnadsmassa (recent avfallslager) direkt under torven, ca 0,15-0,2 m djupt, bestående av recent lager av gödsel och matjord från handelsträdgården. Avfallslagret innehöll bl.a. porslin, balsnören av plast och sticklingskrukor av plast. Mycket tunt matjordslager under fyllnadsmassan bestående av brungul siltig lera, ca 0,05-0,1 m djupt. På vissa partier saknades matjordslagret. Underlag varierande: i söder siltig sand, i mitten silt och moränggrus och i norr glacial lera. Ett dräneringsdike påträffades i södra delen av schaktet.	-	-
4	66	1,30	0,30-0,40	85,8	Fyllnadsmassa (recent avfallslager) direkt under torven, ca 0,15-0,2 m djupt, bestående av recent lager av gödsel och matjord från handelsträdgården. Avfallslagret innehöll bl.a. porslin, balsnören av plast och sticklingskrukor av plast. Mycket tunt matjordslager under fyllnadsmassan bestående av brungul siltig lera, ca 0,05-0,1 m djupt. På vissa partier saknades matjordslagret. Underlag varierande: i söder siltig sand, i mitten silt och moränggrus och i norr glacial lera.	-	-

Gamla Prefektbostaden
Villavägen 6G, 752 36 Uppsala
Tel: 018 – 10 79 30, fax: 018 – 10 79 40